

Regelink
Ecologie & Landschap

Onderzoek broedvogels en vleermuizen

Fort Isabella, Vught

In het kader van de Flora- en faunawet

Colofon

Tekst, foto's en samenstelling	P.T. Twisk
In opdracht van	Bureau Verkuylen
Naam opdrachtgever	J. Verkuylen
Rapportnummer	RA16078-01
Status rapport	definitief
Datum oplevering rapport	16 November 2016
Aantal pagina's	31
Collegiale toets	A. Hoffmann
Wijze van citeren	Twisk, P.T. , 2016. Onderzoek broedvogels en vleermuizen Fort Isabella, Vught. Rapport RA16078-01, Regelink Ecologie & Landschap, Mheer.

Regelink
Ecologie & Landschap

Regelink Ecologie & Landschap

Papenweg 5

6261 NE Mheer

085-7737676

info@regelink.net

www.regelink.net

Lid Netwerk Groene Bureaus

Inhoudsopgave

1	Inleiding	5
1.1	Aanleiding	5
1.2	Doel	5
1.3	Leeswijzer	5
2	Werkwijze en inspanning	6
2.1	Vogels	6
2.2	Vleermuizen	6
2.3	Volledigheid inventarisatie	7
3	Omschrijving plangebied	8
4	Resultaten	9
4.1	Vogels	9
4.2	Vleermuizen	10
5	Ingreep	12
6	Toetsing aan de Flora- en faunawet	14
6.1	Effecten	14
6.2	Toetsing Flora- en faunawet	15
6.3	Toetsing Wet natuurbescherming	15
7	Conclusies en aanbevelingen	16
7.1	Conclusies	16
7.2	Aanbevelingen	17
8	Bronnen	19
8.1	Literatuur	19
8.2	Websites	19
	Bijlage 1. Waarnemingskaarten	21
	Bijlage 2. Relevante wetgeving	25
A.	Flora- en faunawet	25
B.	Wet natuurbescherming	28

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

De initiatiefnemer is voornemens om in plangebied Fort Isabella, Vught, gebouwen te renoveren en een deel van de gebouwen te slopen.

Volgens nationale en internationale regelgeving is het verplicht om, voordat de ingreep plaatsvindt, onderzoek te doen naar het eventueel voorkomen van beschermde flora en fauna.

Uit een visuele beoordeling van Regelink Ecologie & Landschap blijkt dat in het plangebied mogelijk broedvogels met jaarrond beschermde nesten en vleermuizen voorkomen. Daarom heeft Regelink Ecologie & Landschap in opdracht van de initiatiefnemer in het plangebied onderzoek naar broedvogels met jaarrond beschermde nesten en naar vleermuizen uitgevoerd.

1.2 Doel

Met behulp van dit onderzoek worden de volgende vragen beantwoord:

- Welke soorten broedvogels waarvan de nesten jaarrond beschermd zijn broeden in het plangebied?
- Welke soorten vleermuizen komen voor in het plangebied?
- Welke functies heeft het plangebied voor de aanwezige soorten vleermuizen?
- Leidt de ingreep tot overtreding van de verbodsbepalingen uit de Flora- en faunawet?

1.3 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 worden werkwijze en inspanning beschreven, hoofdstuk 3 geeft een beschrijving van het plangebied. In hoofdstuk 4 worden de resultaten van het vogel- en vleermuisonderzoek gepresenteerd. De ingreep wordt in hoofdstuk 5 omschreven. Vervolgens zijn de mogelijke effecten van de ingreep gerelateerd aan de aanwezige soorten broedvogels met jaarrond beschermde nesten en vleermuizen en getoetst aan de Flora- en faunawet (hoofdstuk 6). In hoofdstuk 7 volgen de conclusies en aanbevelingen. Ten slotte is een korte literatuurlijst opgenomen (hoofdstuk 8).

Bij het opstellen van deze rapportage is uitgegaan van de definities zoals aanwezig op de website van Regelink Ecologie & Landschap¹.

¹ <http://www.regelink.net/kenniscentrum/definities-vleermuizenonderzoek/Onderzoek-broedvogels-en-vleermuizen|Fort-Isabella,-Vught|RA16078-01>

2 Werkwijze en inspanning

2.1 Vogels

Tijdens alle bezoeken is gelet op vogels waarvan de nesten jaarrond beschermd zijn. De meeste aandacht is besteed aan de gierzwaluw (*Apus apus*). Hiervoor zijn vier avondbezoeken gebracht aan het plangebied op 26 mei, 10 juni, 19 juni en 15 juli 2016. Op deze avonden is op strategische plaatsen gepost waar goed zicht was op daken en dakranden. Hierbij werd gebruik gemaakt van een verrekijker. Hiermee voldoet het onderzoek aan de Soortenstandaard Gierzwaluw (RVO, 2014).

Datum (2016)	Tijdstip	Type onderzoek	Naam medewerker	Weersomstandigheden
26 mei	avond	Gierzwaluw	P. Twisk	20 °C, licht bewolkt, droog, 2 Bft
10 juni	avond	Gierzwaluw	P. Twisk	20 °C, licht bewolkt, droog, 1 Bft
20 juni	avond	Gierzwaluw	P. Twisk	20 °C, licht bewolkt, droog, 0 Bft
15 juli	avond	Gierzwaluw	J. Verhees	18 °C, licht bewolkt, droog, 2 Bft

2.2 Vleermuizen

Op 26 mei, 19 juni, 1 juli, 15 augustus en 12 september 2016 werd het plangebied geïnventariseerd op vleermuizen. De toegepaste onderzoeksmethoden worden in dit hoofdstuk nader toegelicht.

Tijdens alle bezoeken waren de weersomstandigheden geschikt voor het inventariseren van vleermuizen (Tabel 1).

Tabel 1. Datum en tijdstip van en weersomstandigheden tijdens de inventarisaties.

Datum (2016)	Tijdstip	Type onderzoek	Naam medewerker	Weersomstandigheden
26 mei	avond	Bat-detector	P. Twisk	20 °C, licht bewolkt, droog, 2 Bft
19 juni	avond	Bat-detector	P. Twisk	20 °C, licht bewolkt, droog, 0 Bft
1 juli	ochtend	Bat-detector	P. Twisk	14 gr C, zwaar bewolkt, droog, 2 Bft
15 augustus	nacht	Bat-detector	P. Twisk	18 gr C, licht bewolkt, droog, 1 Bft
12 september	nacht	Bat-detector	P. Twisk	22 °C, onbewolkt, droog, 0 Bft

Tijdens de veldbezoeken werd op grond van geluid en zicht geïnventariseerd. Met behulp van een heterodyne batdetector met opname- en vertragingsfunctie (type: Petterson D240x) werd de echolocatie die vleermuizen uitzenden hoorbaar gemaakt voor mensen.

Wanneer de soort op grond van frequentie, klank en ritme niet met zekerheid kon worden bepaald, werd een opname gemaakt met een extern opnameapparaat (type: Roland Edirol R09H). Met behulp van het computerprogramma Batsound werden de opnamen nader geanalyseerd. Hierbij werden de

criteria zoals beschreven door Arjan Boonman (www.batecho.eu) toegepast. Voor sociale geluiden van vleermuizen werd gebruik gemaakt van Middleton, 2014 en Pfalzer, 2002. Door daarnaast zoveel mogelijk visueel waar te nemen werd de determinatie geverifieerd en werd het gedrag (en daarmee vaak de functie van het gebied) vastgesteld.

Gedurende het voorjaar (tussen mei en augustus) werden de bezoeken direct vanaf zonsondergang tot twee uur na zonsondergang of vanaf twee uur voor zonsopkomst tot zonsopkomst uitgevoerd. In de avond werd gepost op plaatsen waar vliegroutes te verwachten waren en werd gelet op uitvliegende vleermuizen. 's-Ochtends werden op de fiets rondom de gebouwen op het terrein gefietst; alle gebouwen waren op die manier te bereiken en te onderzoeken. Gedurende de nazomer (augustus tot oktober) werden de bezoeken tussen een uur na zonsondergang en een uur voor zonsopkomst uitgevoerd. In deze periode werd minimaal twee uur geïnventariseerd.

Op 19 juni 2016 werden overdag de zolders van alle gebouwen gecontroleerd op aanwezigheid van vleermuizen en sporen ervan. Hierbij werd gebruik gemaakt van een sterke zaklamp.

2.3 Volledigheid inventarisatie

De inventarisatie is uitgevoerd volgens de Soortenstandaard Gierzwaluw van de RVO en het Vleermuisprotocol 2013 zoals vastgesteld door Gegevensautoriteit Natuur.

De inventarisatie is een steekproef gebaseerd op momentopnames. Hierdoor is niet uitgesloten dat soorten en functies die niet waargenomen werden op een ander tijdstip ook wel aanwezig zijn. Dit is acceptabel omdat de Flora- en faunawet een initiatiefnemer vraagt te doen wat redelijkerwijs van hem verwacht kan worden.

Met de gekozen methode en inspanning is voldoende invulling gegeven aan artikel 2 (Zorgplicht) van de Flora- en faunawet. Wat betreft het vooronderzoek heeft de initiatiefnemer gedaan wat redelijkerwijs van hem verwacht kan worden.

3 Omschrijving plangebied

Het plangebied is betreft Fort Isabella, Vught (Noord-Brabant), met uitzondering van de vestingwal om het fort heen. In Figuur 1 is de begrenzing van het plangebied met rood aangegeven. In totaal heeft het plangebied een oppervlakte van 9,1 hectare.

Figuur 1. Ligging van het plangebied, met de begrenzing in rood aangegeven. © Dienst voor het kadaster en de openbare registers, Apeldoorn, 2016.

Binnen het plangebied zijn de volgende ecotopen aanwezig:

- droog grasland (voormalige sportvelden);
- gebouwen met dakpannen, houten betimmering, spouwmuren en zolders;
- bomen van verschillende soorten en maten, waarvan enkele zomereiken (*Quercus robur*) met holtes (diameter borsthoogte > 25 cm);
- lage, opgaande begroeiing bestaande uit uiteenlopende gecultiveerde heesters.

4 Resultaten

4.1 Vogels

Zie Bijlage 1 voor kaarten met de waarnemingen.

4.1.1.1 Gierzwaluw

Op acht plaatsen werden nesten van gierzwaluw vastgesteld. In de meeste gevallen betrof het de ruimte onder de nokvorst (zie bijgaande foto). Twee afwijkende nestplaatsen betreffen een kier tussen de nokbalk en de muur en een kier tussen een muur en een dakrand.

Figuur 2. Nestplaats van gierzwaluw. De toegang bevindt zich onder de beginnokvorst.

4.1.1.2 Overige vogelsoorten

Op het fort broeden naar schatting 15 paar huiszwaluwen (*Delichon urbicum*). Deze soort heeft een sterke binding met traditionele nestplaatsen en behoort tot de soorten waarvan het nest jaarrond beschermd is indien er weinig of geen alternatieven zijn in de omgeving. De huiszwaluw is betrekkelijk zeldzaam in de ruime omgeving van het plangebied.

Voorts werd in een van de gebouwen een broedgeval van spreeuw (*Sturnus vulgaris*) geconstateerd.

Op 26 mei werd een roepend jong van de ransuil (*Asio otus*) waargenomen ten westen van het plangebied. Dit duidt op een broedgeval in het daar aanwezige bos. Nesten van deze uil behoren ook tot de jaarrond beschermde nesten. Op 26 mei werd ook een alarmerende scholekster (*Haematopus ostralegus*) waargenomen op een plat dak van een gebouw in het zuidoostelijke deel van het plangebied. Dit duidt op een nestplaats. Nesten van scholeksters zijn beschermd in de periode dat ze in gebruik zijn (evenals nesten van overige inheemse vogelsoorten).

Op 12 september werd een roepende bosuil (*Strix aluco*) waargenomen op enkele honderden meters ten noorden van het plangebied. De hier aanwezige linden zijn mogelijk geschikt als broedplaats voor bosuilen. Nesten van deze soort zijn beschermd indien er weinig of geen alternatieve broedplaatsen in de omgeving aanwezig zijn. Naar verwachting zijn deze alternatieven aanwezig.

4.2 Vleermuizen

Gedurende het onderzoek werden binnen het plangebied vier soorten vleermuizen aangetroffen:

- gewone dwergvleermuis (*Pipistrellus pipistrellus*);
- ruige dwergvleermuis (*Pipistrellus nathusii*);
- laatvlieger (*Eptesicus serotinus*);
- rosse vleermuis (*Nyctalus noctula*).

Hieronder worden per soort de waarnemingen en functies weergegeven. Waarnemingskaarten zijn opgenomen in Bijlage 1.

Per soort

4.2.1.1 Gewone dwergvleermuis

Tijdens de inventarisaties werden verspreid over het plangebied tussen acht en tien foeragerende gewone dwergvleermuizen waargenomen. Op 1 juli werd op een plaats een zomerverblijfplaats vastgesteld. Tijdens het paarseizoen werden tussen acht en elf baltsende dieren gehoord.

4.2.1.2 Ruige dwergvleermuis

Op 26 mei werd op twee plaatsen een foeragerende ruige dwergvleermuis waargenomen, op 17 augustus op een plaats, eveneens foeragerend.

4.2.1.3 Laatvlieger

Op 26 mei werd op twee plaatsen een foeragerende laatvlieger waargenomen, op 19 juni op drie plaatsen, op 12 september op vier plaatsen. Relatief veel waarnemingen werden gedaan nabij het gebouw aan de zuidzijde van het Isabellaplein, waarbij op 19 juni ook relatief vroeg in de avond. Dit wijst op de aanwezigheid van een zomerverblijfplaats in het genoemde gebouw; een kraamverblijfplaats is hier zeker niet aanwezig.

4.2.1.4 Rosse vleermuis

Op 26 mei werd driemaal een foeragerende rosse vleermuis waargenomen, 12 september op twee plaatsen. Op 1 juli werd tweemaal een overvliegend dier waargenomen (niet op kaart).

Per functie

4.2.1.5 Foerageergebied

Op Fort Isabella foerageren naar schatting tien gewone dwergvleermuizen, een of twee ruige dwergvleermuizen, twee tot vier laatvliegers en twee tot drie rosse vleermuizen. Op grond van het beperkte aantal foeragerende dieren en de in ruime mate aanwezige alternatieve foerageermogelijkheden in de directe omgeving kan gesteld worden dat het plangebied geen essentieel foerageergebied voor vleermuizen is.

4.2.1.6 Vliegroutes

De aanwezige lijnvormige elementen werden niet als vliegroute gebruikt. Essentiële vliegroutes zijn dan ook niet aanwezig in het plangebied.

4.2.1.7 Vaste rust- en/of verblijfplaatsen

In de zomermaanden werd een zomerverblijfplaats van gewone dwergvleermuis aangetroffen en aanwijzingen gevonden voor een zomerverblijfplaats van een laatvlieger. Beide bevinden zich in het gebouw aan de zuidzijde van het Isabellaplein.

Tijdens de paarperiode (augustus – september) werden tussen acht en elf baltsende dieren van gewone dwergvleermuis waargenomen. Gewone dwergvleermuizen vliegen al roepend rond om vrouwtjes naar hun paarverblijfplaats te lokken. Doordat zij hierbij door hun hele territorium vliegen is het doorgaans lastig om de exacte paarverblijfplaats te lokaliseren. Aangenomen moet worden dat er elf paarverblijfplaatsen van gewone dwergvleermuizen in het plangebied aanwezig zijn. Aannemelijk is dat de hiervoor genoemde zomerverblijfplaats van gewone dwergvleermuis tevens als paarverblijfplaats gebruikt wordt.

Het is niet uit te sluiten dat de zomer- en paarverblijfplaatsen van gewone dwergvleermuis en laatvlieger ook door een of enkele dieren als winterverblijfplaats gebruikt worden.

Op de zolders van de gebouwen werden geen vleermuizen of sporen daarvan waargenomen. Er werden geen aanwijzingen gevonden voor de aanwezigheid van kraamkolonies (in de vorm van ochtendzwermgedrag) en winterverblijfplaatsen van grotere aantallen vleermuizen (in de vorm van middernachtelijk zwermgedrag in augustus). Aangenomen mag worden dat er geen kraamkolonies of winterverblijfplaatsen van grotere aantallen dieren in het plangebied aanwezig zijn. In de bomen met holten zijn geen verblijfplaatsen van vleermuizen aanwezig.

5 Ingreep

De initiatiefnemer is voornemens om in plangebied Fort Isabella, Vught, de gebouwen te renoveren en enkele gebouwen te slopen. Ingrepen die daartoe in het plangebied moeten plaatsvinden bestaan voornamelijk uit:

Bij de gebouwen:

- slopen gebouwen 5, 10, 11, 12, 21 en 44 (zie figuur op volgende pagina voor de nummering);
- isoleren daken overige panden.

Afhankelijk van de dakconstructie (o.m. esthetiek) worden de daken van binnenuit of van buitenaf geïsoleerd. Bij isoleren vanaf buiten worden de pannen verwijderd, isolatie aangebracht en de pannen weer teruggelegd.

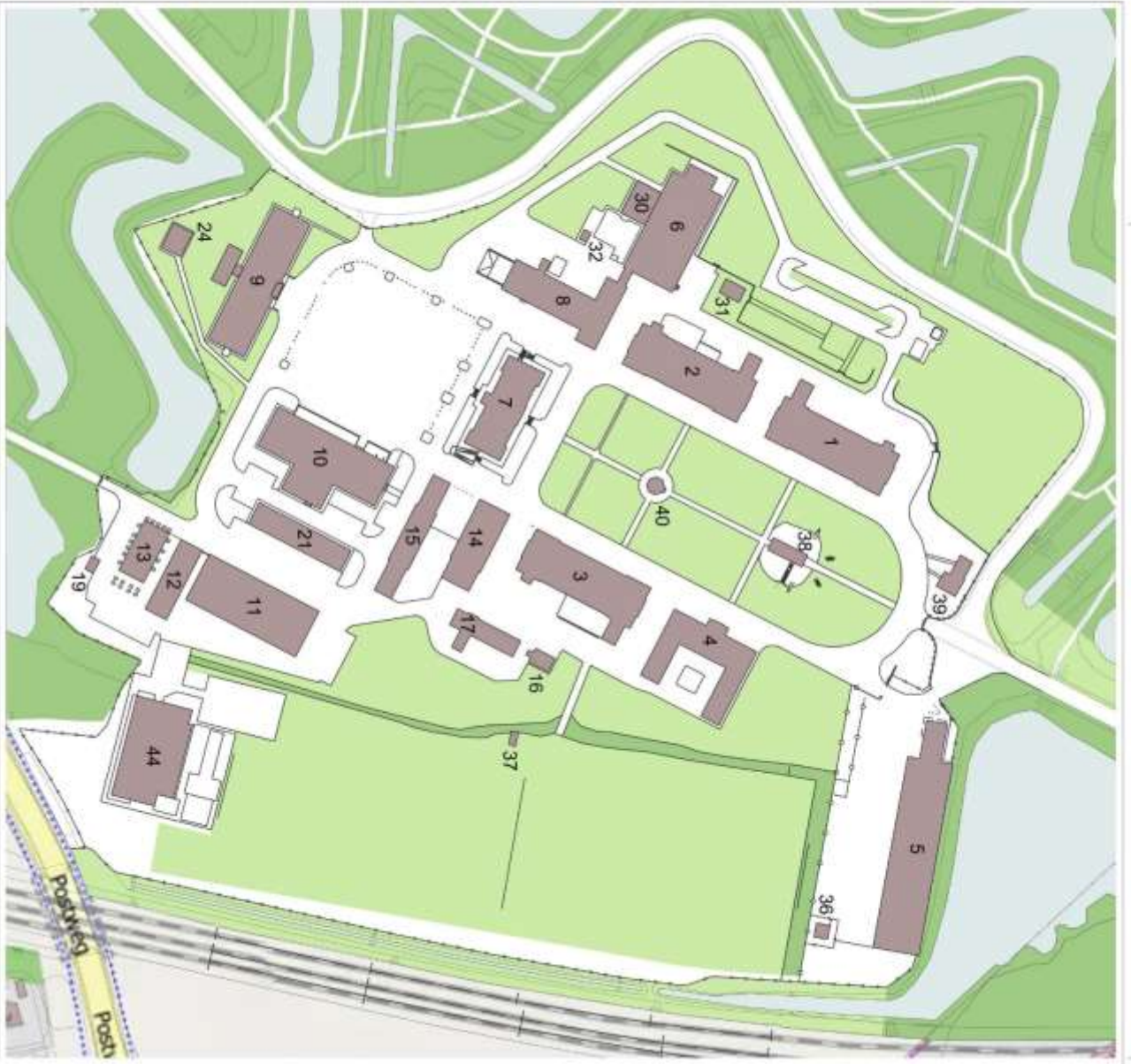
Op het terrein:

- mogelijk het kappen van een of meerdere bomen;
- het aanbrengen van een grondwal op de oostelijke sportvelden;
- het verhogen c.q. verlagen van delen van het terrein;
- het realiseren van enkele nieuwe gebouwen;
- het aanbrengen van oppervlakteverhardingen.

De Flora- en faunawet hanteert een aantal belangen waar een ingreep onder kan vallen, welke zijn opgenomen in het vrijstellingsbesluit (artikel 2, lid 3 van het besluit vrijstelling beschermde dier- en plantensoorten). Onderhavige ingreep valt onder het volgende belang:

j. de uitvoering van werkzaamheden in het kader van ruimtelijke inrichting of ontwikkeling.

Vleermuizen zijn beschermd via de Habitatrichtlijn en de gierzwaluw via de Vogelrichtlijn. Het hiervoor genoemde belang wordt niet genoemd in deze richtlijnen. Daarom moeten de ingrepen zo worden uitgevoerd dat hierbij geen dieren worden gedood en dat de functies behouden blijven die het plangebied voor deze soorten vervult.

Hierontwikkeling Fort Isabella, Vught
 Nummering gebouwen
BUYS - VERKUYLEN - WIJNEN - PAUL DE KORT
 landschapsgedonee - stedenbouwkundige architect - landschap architectuur

2021/001/18 14-01-2018 1:1500 4B

0 15 30 45 60 75

6 Toetsing aan de Flora- en faunawet

6.1 Effecten

Gierzwaluw

Nesten van de gierzwaluw zijn jaarrond beschermd (dus ook als ze niet in gebruik zijn). Bij renovatie van daken is de kans groot dat nestplaatsen van gierzwaluw verloren gaan en, indien de werkzaamheden in de tijd dat de nesten bezet zijn, broedsels worden verstoord. Dit zijn overtredingen van de Flora- en faunawet. Mits een zorgvuldige, aangepaste werkwijze gevolgd wordt zijn de nestplaatsen van gierzwaluwen naar verwachting te behouden en is verstoring van broedsels te voorkomen.

Huiszwaluw

Nesten van huiszwaluwen zijn jaarrond beschermd indien er voor de soort weinig of geen alternatieven zijn in de omgeving. Dit is van toepassing op de situatie in het plangebied en de ruime omgeving ervan. Bij renovatie van daken, het opnieuw voegen van muren en het schilderen van het houtwerk van de daken is te verwachten dat nesten van huiszwaluwen worden weggehaald en, indien de werkzaamheden in de tijd dat de nesten bezet zijn, broedsels worden verstoord. Dit zijn overtredingen van de Flora- en faunawet.

Overige broedvogels

In een van de gebouwen broedt een spreeuw. In bomen en overige beplanting zijn hoogst waarschijnlijk nesten van vogels als merel (*Turdus merula*) en heggenmus (*Prunella modularis*) aanwezig. Alle nesten van broedende vogels zijn beschermd in de periode dat deze in gebruik zijn. Bij de uit te voeren werkzaamheden kunnen deze nesten worden verstoord en jongen worden gedood, hetgeen overtredingen zijn van de Flora- en faunawet.

Vleermuizen

In het plangebied zijn één zomerverblijfplaats en elf paarverblijfplaatsen van gewone dwergvleermuizen aanwezig. Bij sloop van de bestaande bebouwing verdwijnen deze verblijfplaatsen. Voorts is er één zomerverblijfplaats van laatvlieger in het plangebied aanwezig. Het is niet uit te sluiten dat deze verblijfplaatsen ook als winterverblijfplaats gebruikt worden. Bij het n- isoleren van spouwmuren en het renoveren van de daken is de kans groot dat deze verblijfplaatsen worden weggenomen en dat daarbij dieren worden gedood. Dit zijn overtredingen van de Flora- en faunawet.

Er werden geen kraamverblijfplaatsen waargenomen. Daarnaast zijn er geen aanwijzingen voor de aanwezigheid van een winterverblijfplaats voor grotere aantallen dieren. In bomen met holten zijn geen verblijfplaatsen van vleermuizen aanwezig.

Gedurende het onderzoek werden geen vliegroutes waargenomen. Aangenomen mag worden dat er geen essentiële vliegroutes in het plangebied aanwezig zijn.

Indien bij de voorgenomen werkzaamheden voorzieningen worden aangebracht die als vervanging kunnen dienen voor de zomer-, paar- en winterverblijfplaatsen voor gewone dwergvleermuizen en laatvliegers is te verwachten dat de functies van de verblijfplaatsen behouden blijven. Door een aangepaste, zorgvuldige werkwijze is het doden van vleermuizen tijdens de voorgenomen werkzaamheden naar verwachting te voorkomen.

6.2 Toetsing Flora- en faunawet

De voorgenomen ingreep heeft een negatief effect op de lokaal aanwezige populatie van gierzwaluw, huiszwaluw, gewone dwergvleermuis en laatvlieger. Omdat het om een gering aantal dieren gaat heeft de ingreep slechts een klein negatief effect op de lokale populaties van genoemde soorten en geen effect op de gunstige staat van instandhouding van de landelijke populaties van deze soorten. Bij de ingreep kunnen verder broedende vogels worden verstoord of gedood.

Het is niet toegestaan de ingreep zonder een ontheffing Flora- en faunawet uit te voeren. Artikel 11 van de Flora- en faunawet verbiedt namelijk onder andere het vernietigen van vaste rust- en/of verblijfplaatsen. De werkzaamheden moeten op aangepaste wijze worden uitgevoerd en ruim voorafgaande daaraan moeten mitigerende maatregelen worden getroffen. Voor het uitvoeren van de werkzaamheden dient een ontheffing van de Flora- en faunawet te worden aangevraagd. Ter onderbouwing van de aanvraag van deze ontheffing dient een projectplan opgesteld te worden.

6.3 Toetsing Wet natuurbescherming

Met ingang van 1 januari 2017 treedt de Wet natuurbescherming in werking en vervangt op dat moment de Flora- en faunawet. Deze wet vormt de nationale uitwerking van de Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn, hetgeen ook het geval was bij de Flora- en faunawet. Ten aanzien van de bescherming van gierzwaluw, huiszwaluw, gewone dwergvleermuis en laatvlieger treden er dan ook geen wezenlijke veranderingen op bij de inwerkingtreding van de Wet natuurbescherming. Voor meer informatie over de Wet natuurbescherming zie Bijlage 2 B.

7 Conclusies en aanbevelingen

7.1 Conclusies

Vogels

- In het plangebied broeden acht paar gierzwaluwen. Ook broeden er naar schatting 15 paar huiszwaluwen en tenminste een paar spreeuwen.
- Aannemelijk is dat in bomen en struiken op het terrein nog verschillende soorten vogels broeden.
- Aangenomen moet worden dat bij de voorgenomen werkzaamheden negatieve effecten kunnen ontstaan op genoemde nestplaatsen. Daarbij wordt de Flora- en faunawet overtreden.
- Mits tijdig mitigerende maatregelen worden genomen is het verkrijgen van een ontheffing ten behoeve van de werkzaamheden mogelijk.

Vleermuizen

- Het plangebied fungeert als foerageergebied voor gewone dwergvleermuis, ruige dwergvleermuis, laatvlieger en rosse vleermuis. Dit betreffen geen essentiële functies op grond van het ruime aanbod aan foerageermogelijkheden voor deze vleermuissoorten in de omgeving van het plangebied.
- Gedurende het onderzoek werden geen vliegroutes waargenomen. Aangenomen mag worden dat in het plangebied geen essentiële vliegroutes aanwezig zijn.
- In het plangebied zijn een zomerverblijfplaats van gewone dwergvleermuis en een zomerverblijfplaats van laatvlieger aanwezig. Voorts zijn in het plangebied elf paarverblijfplaatsen van gewone dwergvleermuis aanwezig.
- Er zijn geen aanwijzingen gevonden voor winterverblijfplaatsen van grotere aantallen dieren; aangenomen mag worden dat deze niet aanwezig zijn. Het is niet uitgesloten dat voornoemde zomer- en paarverblijfplaatsen ook als winterverblijfplaats door een of enkele gewone dwergvleermuizen en/of laatvliegers worden gebruikt.
- Aangenomen moet worden dat bij de voorgenomen werkzaamheden negatieve effecten kunnen ontstaan op genoemde verblijfplaatsen. Daarbij wordt de Flora- en faunawet overtreden.
- Mits tijdig mitigerende maatregelen worden getroffen is het verkrijgen van een ontheffing ten behoeve van de werkzaamheden mogelijk.
- Omdat het onderzoek heeft plaatsgevonden volgens het Vleermuisprotocol 2013 van de Gegevensautoriteit Natuur kan gesteld worden dat het plangebied afdoende is geïnventariseerd.

Algemeen

- Voor het uitvoeren van de werkzaamheden is een ontheffing van de Flora- en faunawet of Wet natuurbescherming nodig, tenzij kan worden aangetoond dat door getroffen maatregelen de vastgestelde soorten en functies behouden blijven.
- Voor het uitvoeren van de werkzaamheden waarvoor een ontheffing mogelijk is dienen mitigerende maatregelen uitgevoerd te worden en dient een projectplan opgesteld te worden waarmee overtreding van de Flora- en faunawet en de Wet natuurbescherming zoveel mogelijk voorkomen kan worden.
- De resultaten van het uitgevoerde onderzoek vormen geen belemmering voor het uitvoeren van het bestemmingsplan.

7.2 Aanbevelingen

Vogels

- Door een zorgvuldige werkwijze is het waarschijnlijk mogelijk de meeste of alle nestplaatsen van gierzwaluwen te behouden. Dit moet nader uitgewerkt worden in een mitigatieplan.
- Voor zover nestplaatsen van gierzwaluwen niet te behouden zijn dienen tijdig vervangende nestplaatsen aangeboden te worden volgens de voorwaarden van de Soortenstandaard Gierzwaluw.
- Bij uit te voeren werkzaamheden worden nesten van huiszwaluwen waarschijnlijk vernield. Door vervangende nestplaatsen aan te bieden is verlies van nestplaatsen te voorkomen. Dit dient nader uitgewerkt worden in een mitigatieplan.
- Door werkzaamheden buiten het broedseizoen uit te voeren is te voorkomen dat broedende vogels worden verstoord.

Vleermuizen

- Door het tijdig aanbieden van vervangende verblijfplaatsen is verlies van verblijfplaatsen van vleermuizen te ondervangen. Dit moet nader uitgewerkt worden in een mitigatieplan.

Algemeen

- Het is wenselijk met de hiervoor genoemde maatregelen niet te wachten tot een ontheffing Flora- en faunawet of Wet natuurbescherming aangevraagd wordt maar deze maatregelen zo spoedig mogelijk uit te voeren. Dit maakt de kans dat de maatregelen effectief zijn aanzienlijk groter.
- Met de beschreven maatregelen en te volgens werkwijze is het mogelijk ontheffing van de Flora- en faunawet te verkrijgen. Met ingang van 1 januari 2017 treedt de Wet natuurbescherming in werking. Een aanvraag voor een ontheffing van die wet voor de onderhavige ingreep wordt beoordeeld door de Provincie Noord-Brabant. Op dit moment is de verwachting dat hierbij dezelfde criteria gehanteerd worden als bij het aanvragen van een

ontheffing Flora- en faunawet en dat een ontheffing Wet natuurbescherming voor de ingreep wordt verleend.

8 Bronnen

8.1 Literatuur

Barataud, M., 2015. Acoustic Ecology of European Bats. Species Identification, Study of their Habitats and Foraging Behaviour. Biotope, Mèze. Muséum national d'Histoire naturelle, Paris [Inventaires et biodiversité series].

Broekhuizen, S., K. Spoelstra, J.B.M. Thissen, K.J. Canters, J.C. Buys, 2016. Atlas van de Nederlandse zoogdieren. KNNV Uitgeverij, Zeist.

Dietz, C., O. von Helversen & D. Nill, 2011. Vleermuizen. Alle soorten van Europa en Noord-West Afrika. Tirion Natuur.

Gegevensautoriteit Natuur, 2013. Vleermuisprotocol. [<http://www.netwerkgroenebureaus.nl/werken-aan-kwaliteit/vleermuisprotocol>]. (16-11-2016)].

Heusden, W.R.M. & S.J. Vreugdenhil, 2006. Handreiking Flora- en faunawet. Voor werkzaamheden en activiteiten in het kader van bestendig gebruik, bestendig beheer en onderhoud en ruimtelijke inrichting en ontwikkeling. Dienst Landelijk Gebied, Utrecht.

Middleton, N., A. Froud & K. French. (2014) Social Calls of the Bats of Britain and Ireland. Pelagic Publishing, Exeter.

Ministerie van EL&I, 2010. Buiten aan het Werk. Houd tijdig rekening met beschermde planten en dieren! Brochure. [<http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/brochures/2010/03/01/buiten-aan-het-werk-houd-tijdig-rekening-met-beschermde-dieren-en-planten.html>]. (16-11-2016)].

Pfalzer, G., 2002. Inter- und intraspezifische Variabilität der Soziallaute. Fachbereich Biologie der Universität Kaiserslautern.

heimischer Fledermausarten

Sachteleben, J. & O. von Helversen, 2006. Songflight behaviour and mating system of the pipistrelle bat (*Pipistrellus pipistrellus*) in an urban habitat. In: Acta Chiropterologica 8(2): 391-401.

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, 2014. Soortenstandaard Gewone dwergvleermuis *Pipistrellus pipistrellus*.

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland, 2014. Soortenstandaard Gierzwaluw *Apus apus*.

8.2 Websites

www.batecho.eu

www.telmee.nl

www.vleermuis.net

www.verspreidingsatlas/zoogdieren.nl

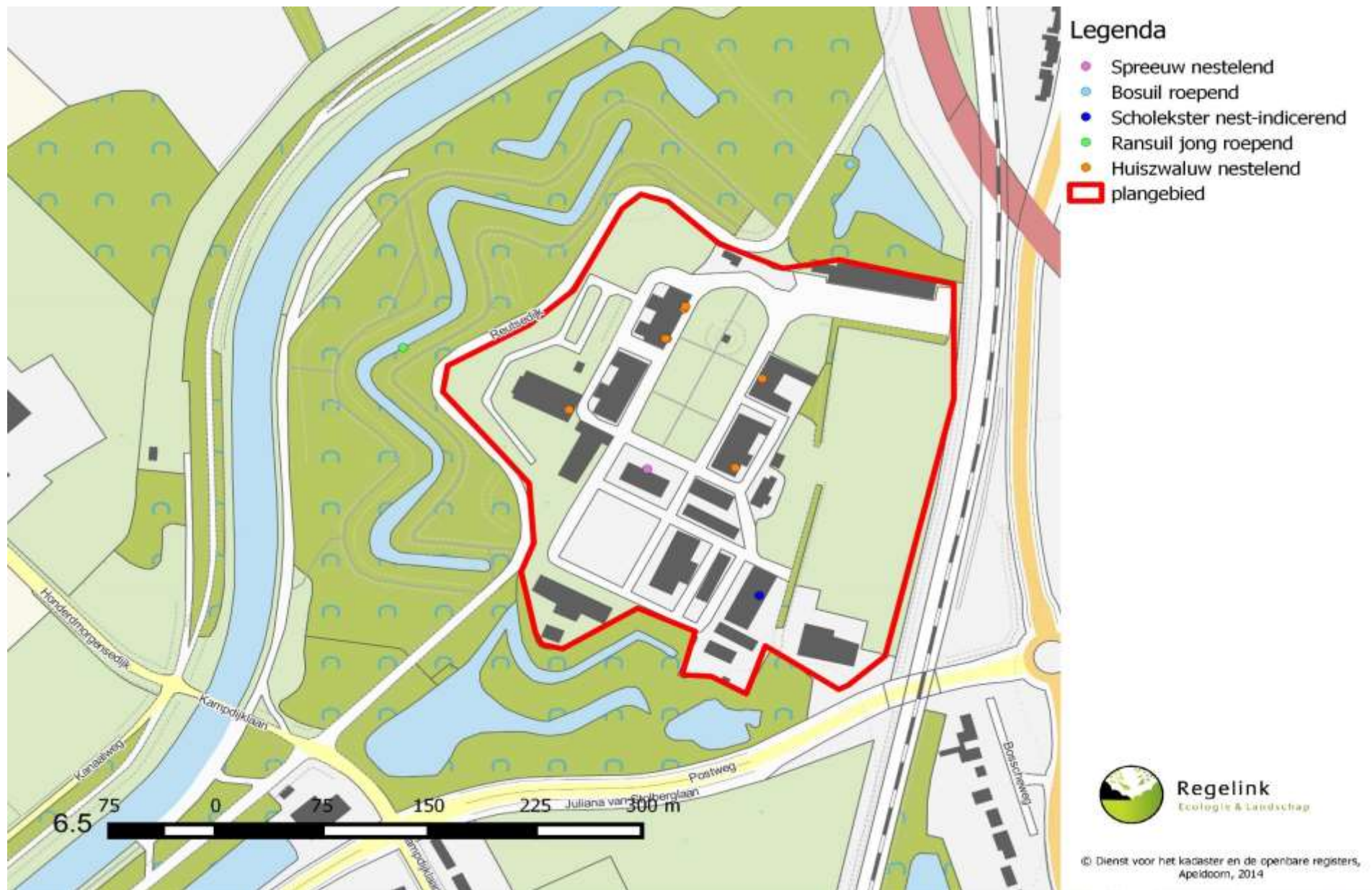
Onderzoek broedvogels en vleermuizen | Fort Isabella, Vught | RA16078-01

www.zoogdiervereniging.nl

Bijlage 1. Waarnemingskaarten

Legenda

- Gewone dwergvleermuis
 - foeragerend
 - ⊞ zomerverblijfplaats
 - roepend
- ▭ plangebied

Legenda

- Overige vleermuissoorten
- laatvlieger
 - foeragerend rosse vleermuis
 - ◆ foeragerend ruige dwergvleermuis
 - foeragerend
 - plangebied

Regelink
Ecologie & Landschap

© Dienst voor het kadaster en de openbare registers, Apeldoorn, 2014

Bijlage 2. Relevante wetgeving

A. Flora- en faunawet

De Flora- en faunawet is de soortgerichte implementatie van de Europese Habitat- en Vogelrichtlijn en bundelt de bepalingen die voorheen in verschillende wetten waren opgenomen: Vogelwet 1936, Jachtwet, Natuurbeschermingswet (hoofdstuk V: soortenbescherming), Nuttige Dierenwet 1914 en Wet Bedreigde uitheemse dier- en plantensoorten. De Flora- en faunawet beschermt in beginsel soorten.

Activiteiten waarbij schade wordt gedaan aan beschermde dieren of planten zijn verboden, tenzij dit uitdrukkelijk is toegestaan (het "nee, tenzij"-principe). Het is dan ook altijd zaak om, waar mogelijk, activiteiten uit te voeren zonder schade aan beschermde dieren en planten aan te brengen.

De wet erkent de intrinsieke waarde van in het wild levende dieren. In de wet is dan ook een zorgplicht opgenomen: iedereen moet 'voldoende zorg' in acht nemen voor alle in het wild voorkomende dieren en planten (niet alleen de beschermde) en hun leefomgeving.

Verbodsbepalingen

De Flora- en faunawet kent, naast de zorgplicht, een aantal verbodsbepaling welke relevant zijn voor de onderhavige toetsing:

Artikel 8

Het is verboden planten, behorende tot een beschermde inheemse plantensoort, te plukken, te verzamelen, af te snijden, uit te steken, te vernielen, te beschadigen, te ontwortelen of op enigerlei andere wijze van hun groeiplaats te verwijderen.

Artikel 9

Het is verboden dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, te doden, te verwonden, te vangen, te bemachtigen of met het oog daarop op te sporen.

Artikel 10

Het is verboden dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, opzettelijk te verontrusten.

Artikel 11

Het is verboden nesten, holen of andere voortplantings- of vaste rust- of verblijfplaatsen van dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, te beschadigen, te vernielen, uit te halen, weg te nemen of te verstoren.

Artikel 12

Het is verboden eieren van dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort, te zoeken, te rapen, uit het nest te nemen, te beschadigen of te vernielen.

Algemene maatregel van Bestuur (AmvB)

Op 23 februari 2005 is de “AmvB art. 75” van de Flora- en faunawet in werking getreden. In dit besluit is een vrijstelling voor specifieke activiteiten en soorten geregeld. Tevens introduceert de AmvB de gedragscode.

Tabel 1

Voor soorten die zijn opgenomen in Tabel 1 geldt een algehele vrijstelling wanneer de werkzaamheden vallen onder:

- bestendig beheer en onderhoud, ook in landbouw en bosbouw;
- bestendig gebruik;
- ruimtelijke ontwikkeling en inrichting.

Er dient een ontheffing te worden aangevraagd wanneer de werkzaamheden niet onder een van deze categorieën vallen en er een (te verwachten) negatief effect op de soorten uit Tabel 1 is. Deze aanvraag wordt door bevoegd gezag onderworpen aan een lichte toets. Daarbij wordt getoetst of de gunstige staat van instandhouding van de soort niet in het geding is, en of de activiteit een redelijk doel dient.

Tabel 2

De soorten zoals opgenomen in Tabel 2 zijn strenger beschermd. Hierbij geldt een vrijstelling mits gewerkt wordt volgens een door de minister goedgekeurde gedragscode. Vallen de werkzaamheden niet onder de bij Tabel 1 genoemde categorieën of wordt niet gewerkt volgens een gedragscode, dan moet een ontheffing aangevraagd worden. Deze aanvraag wordt, net als voor de soorten van Tabel 1 geldt, onderworpen aan een lichte toets.

Tabel 3

De soorten uit Tabel 3 zijn de zwaarst beschermde soorten. Ook wanneer werkzaamheden vallen onder een van de bij Tabel 1 genoemde categorieën, geldt niet zonder meer een vrijstelling. Alleen bij bestendig beheer en onderhoud is een vrijstelling mogelijk wanneer gewerkt wordt volgens een goedgekeurde gedragscode. Werkzaamheden die in een van de andere categorieën vallen en welke negatieve effecten op beschermde soorten (kunnen) hebben, zijn ontheffingsplichting. Voor het verstrekken van een ontheffing wordt deze onderworpen aan een zware toets wanneer:

- er geen andere bevredigende oplossing voor de geplande activiteit is;
- de geplande activiteit geen afbreuk doet aan de gunstige staat van instandhouding van de soort;
- er sprake is van een in of bij de wet genoemd belang.

Bij soorten van Bijlage IV van de Habitatrichtlijn moet tevens sprake zijn van een van de volgende door de Habitatrichtlijn erkende belangen:

- dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard en voor het milieu wezenlijk gunstige effecten;

- bescherming van flora en fauna;
- openbare veiligheid.

Vogels

Met ingang van 26 augustus 2009 heeft het Ministerie van LNV (nu EZ) een nieuw beleid ten aanzien van broedvogels ingezet. Verblijfplaatsen van broedvogels zijn door de Flora- en faunawet beschermd. De Flora- en faunawet kent hierbij geen standaardperiode voor het broedseizoen. Het gaat bovendien om individuele broedgevallen.

De meeste vogels maken elk broedseizoen een nieuw nest. Deze eenmalig te gebruiken nesten vallen onder de bescherming van artikel 11 van de Flora- en faunawet in de periode dat deze daadwerkelijk gebruikt worden.

Van een beperkt aantal vogels is de nestlocatie het gehele jaar beschermd door de Flora- en faunawet (Bijlage 2). Het betreft dan vogels die:

- het gehele jaar door gebruik maken van hun nestlocatie als vaste rust- en/ of verblijfplaatsen;
- erg honkvast en al dan niet koloniebroeders zijn. Deze soorten keren ieder jaar naar dezelfde locaties terug. De voorwaarden waaraan de nestlocaties moeten voldoen zijn erg specifiek en vaak slechts in beperkte mate in het landschap beschikbaar;
- jaar in jaar uit van hetzelfde nest gebruik maken en zelf niet of nauwelijks in staat zijn om een eigen nest te bouwen.

Indien een jaarrond beschermd nest is aangetroffen moet altijd een omgevingscheck uitgevoerd worden. Een deskundige dient dan te onderzoeken of er voor de soort in de omgeving voldoende plekken en materiaal aanwezig zijn om zelf een vervangende locatie te vinden en een vervangend nest te maken. Indien dit niet mogelijk is, dient een vervangende nestlocatie aangeboden te worden. Wanneer dit ook niet mogelijk blijkt, dient een ontheffing aangevraagd te worden.

Ontheffing kan alleen verkregen worden op grond van een wettelijk belang uit de Vogelrichtlijn.

Wettelijke belangen zijn:

- bescherming van flora en fauna;
- veiligheid van het luchtverkeer;
- volksgezondheid of openbare veiligheid.

Gedragcodes

Werken volgens een gedragscode kan (soms) een vrijstelling voor soorten op Tabel 2 en Tabel 3 geven. Hiervoor dient gewerkt te worden volgens een door de minister vastgestelde gedragscode. Een overzicht van goedgekeurde gedragscodes is te vinden op:

<http://www.hetInvloket.nl/onderwerpen/vergunning-en-ontheffing/dossiers/dossier/flora-en-faunawet-ruimtelijke-ingrepen/stap-5-gedragscode-gebruiken/overzicht-van-de-gedragscodes>

B. Wet natuurbescherming

Algemeen

Op 1 januari 2017 wordt de Wet natuurbescherming van kracht. Deze wet is de Nederlandse implementatie van de Europese Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn, aangevuld met nationale bepalingen. De Wet natuurbescherming vervangt de Natuurbeschermingswet 1998, de Flora- en faunawet en de Boswet. De Wet natuurbescherming kent drie pijlers, namelijk:

- bescherming van Natura 2000-gebieden,
- bescherming van soorten,
- bescherming van houtopstanden.

Daarnaast is er een belangrijke plaats ingeruimd voor de zorgplicht (artikel 1.11). Vanuit deze zorgplicht moeten handelingen achterwege blijven waarvan men kan vermoeden zij nadelige gevolgen kunnen hebben voor beschermde gebieden of soorten .

In dit hoofdstuk volgt een eenvoudige weergave van de essentie van de Wet natuurbescherming, voor zover deze betrekking heeft op ruimtelijke ontwikkelingen en festiviteiten. Verbodsartikelen worden voor de leesbaarheid vereenvoudigd weergegeven. Raadpleeg voor de exacte formulering de wetstekst (<https://zoek.officielebekendmakingen.nl/stb-2016-34.html>).

Bescherming Natura 2000-gebieden

Vanuit de Europese Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn hebben de lidstaten de verplichting om speciale beschermingszones aan te wijzen. Deze speciale beschermingszones heten Natura 2000-gebieden. Elk Natura 2000-gebied heeft instandhoudingsdoelstellingen ten aanzien van:

- leefgebieden voor vogelsoorten, voor zover nodig voor de uitvoering van de Vogelrichtlijn, en/of
- natuurlijke habitats en de habitats van soorten, voor zover nodig voor de uitvoering van de Habitatrichtlijn.

Verboden (volgens artikel 2.7, lid 2) is elke activiteit (in de wet: project of handeling) zowel binnen als buiten een Natura 2000-gebied die, gelet op de instandhoudingsdoelstellingen:

- de kwaliteit van de natuurlijke habitats of de habitats van soorten in dat gebied kan verslechteren of,
- een significant verstorend effect kan hebben op de soorten waarvoor dat gebied is aangewezen.

De activiteit kan alleen doorgang vinden als Gedeputeerde Staten van de provincie waarin de activiteit plaatsvindt een vergunning verlenen. Voor diverse werkzaamheden in nationaal belang (zoals werkzaamheden rond de hoofdspoorwegen) is de minister van Economische Zaken bevoegd gezag.

Bescherming van soorten

De Wet natuurbescherming kent drie beschermingsregimes:

- beschermingsregime soorten Vogelrichtlijn,
- beschermingsregime soorten Habitatrichtlijn,
- beschermingsregime andere soorten.

8.2.1.1 Beschermingsregime soorten Vogelrichtlijn

Onder het beschermingsregime Vogelrichtlijn vallen alle van nature in Nederland in het wild levende vogels. Op basis van artikel 3.1 is het verboden om:

1. opzettelijk vogels te doden of te vangen;
2. opzettelijk vogelnesten, -rustplaatsen en -eieren te vernielen of te beschadigen of vogelnesten weg te nemen;
3. eieren van vogels te rapen en deze onder zich te hebben;
4. opzettelijk vogels te storen.

Het verbod om vogels opzettelijk te storen geldt niet wanneer dit niet van wezenlijke invloed is op de staat van instandhouding van de betreffende soort. Bij werkzaamheden in het broedseizoen kan het verlaten van nesten als gevolg van verstoring leiden tot het indirect doden van dieren of het aantasten van de functionaliteit van nesten en dus tot een overtreding van artikel 3.1, lid 1 en 2.

De vogelsoorten die jaar op jaar gebruik maken van hetzelfde nest verdeeld over vier categorieën waarvan de nest een jaarronde bescherming genieten. Ook is er een vijfde categorie van vogels waarvan een inventarisatie van de nesten gewenst kan zijn (zie **Fout! Verwijzingsbron niet gevonden.**).

8.2.1.2 Beschermingsregime soorten Habitatrichtlijn

Onder het beschermingsregime Habitatrichtlijn vallen

alle dieren uit:

- de Habitatrichtlijn, bijlage IV, onderdeel a,
- het Verdrag van Bern, bijlage II,
- het Verdrag van Bonn, bijlage I,

en alle planten uit:

- de Habitatrichtlijn, bijlage IV, onderdeel b,
- het Verdrag van Bern, bijlage I.

Volgend artikel 3.5 is het verboden om, voorzover het soorten betreft uit bovenstaande bijlagen:

1. opzettelijk dieren te doden of te vangen;

2. opzettelijk dieren te verstoren;
3. opzettelijk eieren van dieren te vernielen of te rapen;
4. voortplantingsplaatsen of rustplaatsen van dieren te beschadigen of te vernielen;
5. opzettelijk planten in hun natuurlijke verspreidingsgebied te plukken, te verzamelen, af te snijden, te ontwortelen of te vernielen.

In de genoemde bijlagen van de verdragen van Bern en Bonn staan ook diverse vogelsoorten genoemd. Bij een strikte hantering van de wet betekent dit dat voor deze soorten het (ver)storen ook verboden is wanneer dit geen effect heeft op de instandhouding van de betreffende soort.

8.2.1.3 Beschermingsregime andere soorten

Onder het 'beschermingsregime andere soorten' vallen een aantal soorten waarvoor er geen Europese verplichting ligt tot bescherming. Deze soorten worden beschermd vanwege de breed in de maatschappij levende overtuiging dat deze dieren een bescherming behoeven. Nederland heeft een lijst van deze soorten opgesteld en geeft zo uitvoering aan de algemene verplichting van het Biodiversiteitsverdrag om de staat van instandhouding van dier- en plantensoorten te beschermen.

Volgens artikel 3.10. is het verboden om, voorzover het soorten uit deze lijst betreft:

1. opzettelijk dieren te doden of te vangen;
2. voortplantingsplaatsen of rustplaatsen van dieren te beschadigen of te vernielen;
3. opzettelijk planten in hun natuurlijke verspreidingsgebied te plukken, te verzamelen, af te snijden, te ontwortelen of te vernielen.

Onder dit beschermingsregime vallen ook een groot aantal zeer algemene zoogdieren en amfibieën. Een groot deel van deze algemene soorten zijn door de provincies en het ministerie van EZ voor ruimtelijke ontwikkelingen vrijgesteld van de Wet natuurbescherming (zie www.regelink.net/kenniscentrum).

8.2.1.4 Ontheffing en vrijstellingen

Ontheffing voor het overtreden van de verbodsbepalingen of het verkrijgen van een vrijstelling kan alleen wanneer er:

- geen andere bevredigende oplossing bestaat;
- geen negatief effect is op de staat van instandhouding van de soort;
- en er voldaan is aan de in de wet genoemde belangen (artikel 3.3, lid 4b, artikel 3.8, lid 5b en artikel 3.10, lid 2).

Voor het beschermingsregime overige soorten is het voldoende als er voldaan wordt aan een in de wet genoemd belang.

Ontheffingen worden verleend door de Minister van Economische zaken of Gedeputeerde Staten. Vrijstellingen worden gegeven door de Minister van Economische zaken of Provinciale Staten.

Bescherming van houtopstanden

Een houtopstand beslaat een oppervlakte van 10 are of meer, of bestaat uit een rijbeplanting van meer dan twintig bomen, gerekend over het totaal aantal rijen.

Volgens artikel 4.2 vallen buiten de bescherming houtopstanden:

- houtopstanden binnen door de gemeenteraad vastgestelde grenzen van de bebouwde kom houtopstanden;
- houtopstanden op erven of in tuinen en fruitbomen en windschermen om boomgaarden;
- naaldbomen bedoeld als kerstbomen en niet ouder dan twintig jaar en kweekgoed;
- uit populieren of wilgen bestaande wegbeplantingen, beplantingen langs waterwegen en eenrijige beplantingen langs landbouwgronden;
- het dunnen van een houtopstand;
- uit populieren, wilgen, essen of elzen bestaande beplantingen die zijn bedoeld voor de productie van houtige biomassa en die:
 - ten minste eens per tien jaar worden geoogst;
 - bestaan uit minstens tienduizend stoven per hectare per beplantingseenheid bestaande uit een aaneengesloten beplanting die niet wordt doorsneden door onbeplante stroken breder dan twee meter;
 - zijn aangelegd na 1 januari 2013.

Volgens artikel 4.2 is het verboden een houtopstand geheel of gedeeltelijk te vellen zonder daar melding van te doen bij Gedeputeerde Staten. Dit geldt niet voor het periodiek vellen van griend- of hakhout. Binnen drie jaar moet het geveld deel weer zijn herplant.

Vrijstellingen gelden er wanneer het vellen gebeurt middels een goedgekeurde gedragscode of de werkzaamheden voortvloeien uit instandhoudingsdoelstellingen voor Natura 2000-gebieden of nodig zijn voor aanleg en het onderhoud van brandgangen op natuurterreinen.

Natuurnetwerk Nederland

Het Natuurnetwerk Nederland (NNN; voorheen Ecologische Hoofdstructuur (EHS)) bestaat uit planologisch beschermde gebieden die zijn aangewezen om ecologische verbindingen te realiseren tussen belangrijke natuurgebieden. Deze natuurgebieden en de verbindingen daartussen vormen samen een ecologisch netwerk. De wezenlijke kenmerken en waarden van het NNN mogen niet door een ingreep worden aangetast. Alle (mogelijke) effecten van een voorgenomen ingreep moeten daarop dan ook worden getoetst. De provincie waarbinnen het plangebied valt geeft invulling aan het NNN en is daartoe het bevoegd gezag. Voor meer informatie over het NNN en het toetsingskader zie <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/natuur-en-biodiversiteit/natuurnetwerk-nederland>.

Wet dieren

De Wet natuurbescherming kent geen verbod op het verwonden van dieren. Dit is namelijk al verboden in de Wet dieren. Volgens artikel 2.1 van de Wet dieren, eerste lid, is het namelijk verboden om:

- zonder redelijk doel of met overschrijding van hetgeen ter bereiking van zodanig doel toelaatbaar is, bij een dier pijn of letsel te veroorzaken dan wel de gezondheid of het welzijn van het dier te benadelen.

De Wet dieren kent een ontheffingsmogelijkheid, maar alleen als het belang van het welzijn van dieren zich er niet tegen verzet. Een ontheffing is niet nodig wanneer vaststaat dat het mogelijk verwonden van dieren een 'redelijk doel' dient, of 'noodzakelijk' is. In onderhavige rapportage wordt niet getoetst aan de Wet dieren.